

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού

Ιστορία Οικονομικών Θεωριών

Ενότητα 06

Η Ανάδειξη της Κοινωνίας της Αγοράς

Διδάσκουσα: Δήμητρα Κουλουμπου (dkouloumprou@uniwa.gr)

Περιεχόμενα ενότητας

- Εισαγωγή
- Το Πρόβλημα της Επιβίωσης
- Το Σύστημα της Αγοράς
- Ο Πλανόδιος Έμπορος
- Η Αστικοποίηση
- Οι Σταυροφορίες
- Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας
- Οι Εξερευνήσεις
- Η Αλλαγή του Θρησκευτικού Κλίματος
- Η Αφύπνιση της Επιστημονικής Περιέργειας
- Συμπεράσματα
- Κωνσταντίνος Καβάφης «Προ της Ιερουσαλήμ» (Ποίηση)
- Ερωτήσεις

Εισαγωγή

- Οι βασικές αρχές κατά τον Μεσαίωνα ήταν Παράδοση, στασιμότητα, ευταξία. Ο οικονομικός τρόπος ζωής ήταν στατικός.
- Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τους παράγοντες οι οποίοι ήταν τόσο ισχυροί, ώστε να επιφέρουν τις μεγάλες ιστορικές αλλαγές που ήταν αναγκαίες για να εμφανιστεί η κοινωνία της αγοράς.

Το Πρόβλημα της Επιβίωσης

- Από τότε που ο άνθρωπος κατέβηκε από τα δέντρα, αντιμετωπίζει το πρόβλημα της επιβίωσης όχι ως μεμονωμένο άτομο αλλά ως μέλος κάποιας κοινωνικής ομάδας.
- Το γεγονός ότι έπρεπε να εξαρτάται από τον συνάνθρωπο του έκανε το πρόβλημα εξαιρετικά δύσκολο.
- Ο άνθρωπος φαίνεται να είναι εφοδιασμένος με μία εγωκεντρική φύση. Η σχετικά αδύναμη διάπλαση του μπορεί να τον αναγκάζει να επιδιώκει τη συνεργασία, αλλά οι εσωτερικές ορμές του απειλούν διαρκώς να διαταράξουν τις κοινωνικές συνεργασίες του.

Το Πρόβλημα της Επιβίωσης

- Στις πρωτόγονες κοινωνίες, η αντιπαράθεση ανάμεσα στον εγωκεντρισμό και τη συνεργασία επιλύεται από το περιβάλλον.
- Όταν για παράδειγμα ο λιμός απειλεί μια κοινότητα, η ανάγκη να εξασφαλίσει την επιβίωση της ωθεί μια κοινωνία στη συνεργατική διεκπεραίωση των καθημερινών εργασιών.

Εικόνα από το μικρής διάρκειας video “One Human Family, Food for All”

<https://www.youtube.com/watch?v=qhU5JEd-XRo>

Το Πρόβλημα της Επιβίωσης

- Μια σύγχρονη κοινότητα βρίσκεται στο έλεος χιλιάδων κινδύνων.
  - Αν για παράδειγμα οι αγρότες τους δεν έχουν αρκετά μεγάλες σοδιές, αν οι σιδηροδρομικοί αποφασίσουν να γίνουν βιβλιοπώλες ή οι βιβλιοπώλες να γίνουν σιδηροδρομικοί, αν υπάρχουν ελάχιστοι ανθρακωρύχοι, ελάχιστοι εργάτες χάλυβα ή ελάχιστοι υποψήφιοι μηχανικοί.
  - Αν γενικά δεν καλυφθεί οποιαδήποτε από τις χιλιάδες αλληλένδετες ανάγκες, ο βιομηχανικός τομέας θα αποδιοργανωθεί σε απελπιστικό βαθμό.
  - Κάθε μέρα η κοινωνία αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της κατάρρευσης, όχι από δυνάμεις της φύσης, αλλά από απρόβλεπτες εκδηλώσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το Πρόβλημα της Επιβίωσης

- Μέσα στους αιώνες ο άνθρωπος βρήκε τρεις μόνο τρόπους αποτροπής αυτής της συμπεριφοράς.
- Εξασφάλιζε τη συνέχεια οργανώνοντας την κοινωνία του γύρω από την παράδοση, κληροδοτώντας από γενιά σε γενιά τα διαφορά απαραίτητα καθήκοντα σύμφωνα με τα ήθη και τα έθιμα.

Το Πρόβλημα της Επιβίωσης

- Ο γιος για παράδειγμα κάνει την δουλειά του πατέρα, κληροδοτώντας από γενιά σε γενιά τα διάφορα απαραίτητα καθήκοντα σύμφωνα με τα ήθη και τα έθιμα.
- Η κοινωνία εναλλακτικά μπορεί να λύσει το πρόβλημα της επιβίωσης χρησιμοποιώντας τον αυταρχισμό της απολυταρχικής εξουσίας για να επιβάλλει την εκτέλεση των απαραίτητων εργασιών.
- Οι πυραμίδες της Αρχαίας Αιγύπτου για παράδειγμα δεν χτίστηκαν επειδή κάποιου δραστήριου εργολάβου του σφηνώθηκε η ιδέα να τις χτίσει, αλλά επειδή η Αίγυπτος ήταν αυταρχική κοινωνία, κοινωνία της διαταγής.

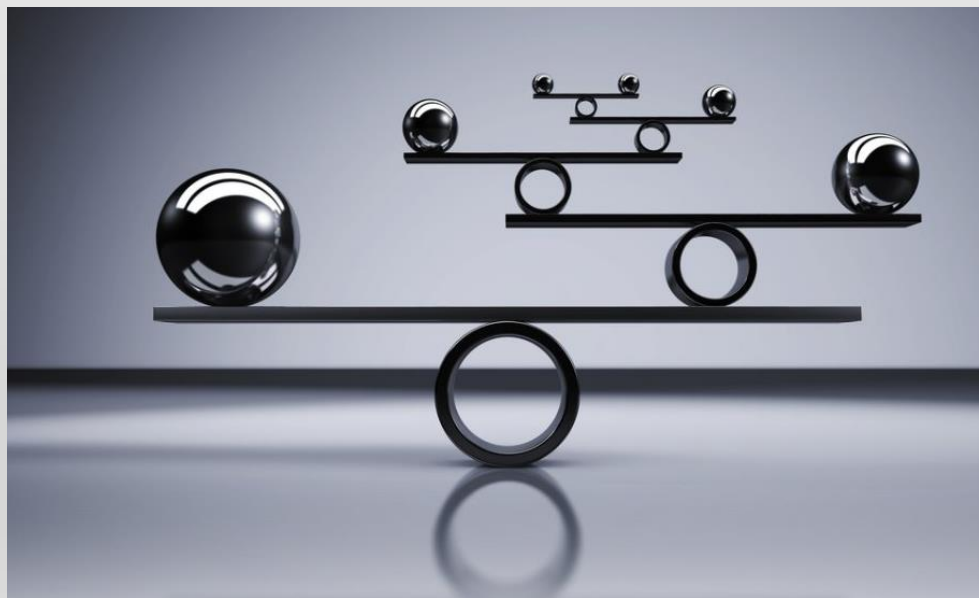

Το Σύστημα της Αγοράς

- Για την ανακάλυψη του τρίτου τρόπου επίλυσης του προβλήματος οι οικονομολόγοι έπρεπε να περιμένουν να προκύψει μια εκπληκτική διευθέτηση με την οποία η κοινωνία εξασφάλιζε τη συνέχειά της, επιτρέποντας σε κάθε μέλος της να κάνει ό,τι αυτό θεωρούσε σωστό υπό την προϋπόθεση ότι ακολουθούσε έναν κεντρικό κατευθυντήριο κανόνα.
- Αυτός ο κανόνας ονομάστηκε **«Σύστημα της Αγοράς»**.
- Στο σύστημα της αγοράς, αυτό που οδηγούσε τη μεγάλη πλειονότητα στην εκτέλεση των καθηκόντων της δεν ήταν η δύναμη της παράδοσης ή ο αυταρχισμός της εξουσίας αλλά το δέλεαρ του κέρδους.

Το Σύστημα της Αγοράς

- Και όμως, παρόλο που ο καθένας χωριστά ήταν ελεύθερος να πάει όπου τον οδηγούσε το κτητικό του ένστικτο, η επίδραση του ενός ατόμου πάνω στο άλλο είχε ως αποτέλεσμα να εκτελούνται οι απαραίτητες για την κοινωνία της εργασίες.

Το Σύστημα της Αγοράς

- Αυτή η παράδοξη, επιτήδεια και δύσκολη λύση στο πρόβλημα της επιβίωσης ήταν που δημιούργησε τους οικονομολόγους. Διότι σε αντιδιαστολή με την απλότητα που είχαν η παράδοση και η διαταγή, δεν ήταν καθόλου προφανές ότι η κοινωνία θα μπορούσε να αντέξει τώρα που ο κάθε άνθρωπος θα επιδίωκε το δικό του όφελος.
- Δεν ήταν καθόλου ξεκάθαρο ότι όλες οι εργασίες της κοινωνίας, από τις πιο άχαρες ως τις πιο εξευγενισμένες, θα διεκπεραιώνονταν χωρίς να κυβερνιέται ο κόσμος από την παράδοση ή τη διαταγή.

Τώρα που η κοινωνία δεν υπάκουσε τις εντολές κάποιου ηγεμόνα, ή της παράδοσης, ποιος μπορούσε να προβλέψει που θα κατέληγε το πράγμα;

Το Σύστημα της Αγοράς

- Η οικονομολόγοι, ήταν αυτοί που έδωσαν απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα. Βέβαια έπρεπε να περιμένουμε να γίνει αποδεκτή η ιδέα του συστήματος της αγοράς για να γίνει αντιληπτό ότι υπάρχουν και ερωτήματα προς απάντηση.
- Η ανθρωπότητα πορεύτηκε επί αιώνες στη ρουτίνα της παράδοσης και της διαταγής.
- Χρειάστηκε μια επανάσταση για να εγκαταλείψει αυτήν την ασφάλεια προς χάριν των αβεβαιοτήτων και περίπλοκων λειτουργιών του συστήματος της αγοράς.

Ποιες ήταν όμως οι δυνάμεις αυτές που είχαν τόσο μεγάλη ισχύ, ώστε να συντρίψουν έναν εδραιωμένο κόσμο και στην θέση του να τοποθετήσουν αυτήν την νέα κοινωνία;

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Από την πτώση της Ρώμης το 476 και μέχρι τον ύστερο μεσαίωνα, εμπόριο στην Ευρώπη δεν υπήρχε. Οι δρόμοι ήταν κατεστραμμένοι, οι θάλασσες γεμάτες πειρατές, η κοινωνία κλειστή, εσωστρεφής και τοπική, περιορισμένη στο φέουδο.
- Από τον 11^ο και 12^ο αιώνα τα πράγματα άλλαξαν, με μια έκρηξη εμπορικών δραστηριοτήτων, εν μέρει λόγω των Σταυροφοριών κατά τις οποίες οι Ευρωπαίοι ήρθαν σε επαφή με τα αγαθά της Ανατολής όσο και με την εγκαθίδρυση της Μογγολικής Αυτοκρατορίας που άνοιξε τον δρόμο μέχρι τα βάθη της Ασίας.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Πρόκειται για μικρές και άτακτες στρατιές οπλισμένων ανδρών που διέσχιζαν μετά κόπων και βασάνων τους υποτυπώδεις δρόμους της μεσαιωνικής Ευρώπης.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Στις αποσκευές τους βρίσκουμε αγαθά που προέρχονταν από τόπους μακρινούς όπως η Αραβία η Ινδία και που σκοπό έχουν να πουληθούν από πόλη σε πόλη και από σταθμό σε σταθμό.
- Οι πλανόδιοι έμποροι εκτός από το ότι ήταν τυχοδιώκτες και δεν μπορούσαν να κατανεμηθούν σε καμία ιεραρχία του τότε συστήματος, διακρίνονταν και σε τομείς όπως η λογιστική, αλλά και η επίμονη τάση τους να εμπορεύονται σε χρήμα.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Οι πλανόδιοι έμποροι είχαν πολύ χαμηλή θέση στην κοινωνία. Ορισμένοι από αυτούς ήταν γιοι δουλοπάραικων ή ήταν οι ίδιοι δουλοπάραικοι φυγάδες.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Παρ' όλα αυτά, κανένας δεν θα μπορούσε να διανοηθεί έναν κόσμο χωρίς τις υπηρεσίες τους. Εξάλλου πουθενά αλλού δεν θα μπορούσε κάποιος να βρει υπέροχα ενδύματα από την Τοσκάνη, ή να ακούσει εξωτικές λέξεις από τα αραβικά.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Ο έμπορος μπορεί να ήταν ένα ενοχλητικό στοιχείο που τάραζε τα στάσιμα νερά της μεσαιωνικής ζωής, ήταν όμως και ένα απαραίτητο συστατικό της, χωρίς το οποίο η καθημερινότητα θα ήταν πολύ ανούσια.
- Συναντάμε για πρώτη φορά τον πλανόδιο έμπορο στην Ευρώπη τον 8^ο και τον 9^ο αιώνα και παρακολουθούμε την πορεία του μέχρι τον 14^ο και 15^ο αιώνα.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Στους επόμενους αιώνες χάρη, κυρίως στις ατομικές προσπάθειες των εμπόρων, το εμπόριο είχε οργανωθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, ώστε να μη χρειάζεται πια τους πλανόδιους πωλητές.
- Οι πλανόδιοι έμποροι ανέδειξαν το εμπόριο και τις εμπορικές ανταλλαγές.
- Σε μία εποχή που η Ευρώπη είχε βυθιστεί στην φεουδαρχική στασιμότητα, οι πλανόδιοι έμποροι φτάνοντας στις πιο απομονωμένες και μικρές περιοχές κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Ο Πλανόδιος Έμπορος

- Δυστυχώς ο φόβος της αλλαγής και του νέου είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργήσει τραγικές αντιδράσεις.
- Στην Γαλλία το 1666, η εισαγωγή φτηνών και εμπριμέ υφασμάτων απειλεί να υπονομεύσει τη βιομηχανία ενδυμάτων. Αντιμετωπίζεται με μέτρα που κοστίζουν τη ζωή σε 16000 ανθρώπους.
- Στη Valene μόνο, σε μία περίπτωση 77 άτομα καταδικάστηκαν σε απαγχονισμό, 58 θανατώθηκαν σε τροχό, 631 στάλθηκαν στα κάτεργα, κι ένας μόνο είχε την τύχη να αθωωθεί από την κατηγορία ότι εμπορευόταν τα εμπριμέ υφάσματα.

Η Αστικοποίηση

- Μια σημαντική συνέπεια της επέλευσης των πλανόδιων εμπόρων. η οποία συνέβαλλε στην δημιουργία της νέας κοινωνίας, ήταν η σταδιακή αστικοποίηση της μεσαιωνικής ζωής, με τη δημιουργία νέων κωμοπόλεων και χωριών.

Η Αστικοποίηση

- Οι πλανόδιοι έμποροι επέλεξαν για σταθμούς τους προστατευόμενες τοποθεσίες, όπως το κάστρο, ο πύργος ή η εκκλησία του τόπου που επισκέπτονταν.
- Έτσι αναπτύχθηκαν μόνιμοι λίγο πολύ τόποι εμπορικών συναλλαγών, που με τη σειρά τους εξελίχθηκαν στον εσωτερικό πυρήνα μικρών κωμοπόλεων.

Η Αστικοποίηση

- Οι άνθρωποι συναθροίστηκαν σε περιοχές παραγωγής και εμπορίου δημιουργώντας πόλεις, όπου λόγω των αναγκών αναπτύχθηκαν καινούργια επαγγέλματα. Ράφτες, τσαγκάρηδες, ξυλουργοί, χτίστες.
- Οι τεχνίτες εντάχθηκαν σε σωματεία που ονομάζονταν συντεχνίες, με την κάθε συντεχνία να είναι μια κλειστή κοινότητα με τους δικούς της κανόνες. Η κάθε συντεχνία θα παίξει σημαντικό ρόλο αργότερα στην διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών για τα μέλη της.

Η Αστικοποίηση

- Στις εμπορικές συνοικίες δεν υπήρχαν αρχαία έθιμα, αλλά ούτε και σαφείς κανόνες που να καθορίζουν τη φορολόγηση τους ή το βαθμό πίστης και υποταγής που όφειλαν στους τοπικούς φεουδάρχες.
- Αυτός ακριβώς ο αγώνας της επιβίωσης στο περιθώριο της φεουδαρχικής κοινωνίας ήταν υπεύθυνος σε μεγάλο βαθμό για την εδραίωση μιας νέας κοινωνικής και οικονομικής τάξης πραγμάτων στο εσωτερικό των πόλεων.

Η Αστικοποίηση

- Σε όλους τους προηγούμενους πολιτισμούς, οι πόλεις ήταν θύλακες της κεντρικής κυβέρνησης.
- Τώρα για πρώτη φορά στην ιστορία, υπάρχουν ανεξάρτητες οντότητες, έξω από το κεντρικό πλαίσιο της κοινωνικής εξουσίας.
- Έτσι, είχαν τη δυνατότητα και την υποχρέωση να θεσπίσουν τους δικούς τους νομικούς, κοινωνικούς κώδικες και θεσμούς διακυβέρνησης, που τελικά θα αντικαθιστούσαν αυτούς της φεουδαρχικής υπαίθρου.

Η Αστικοποίηση

- Η διαδικασία αυτή ήταν μακρά και επίπονη διότι η ανάπτυξη των πόλεων γινόταν συνήθως με εξαιρετικά βραδείς ρυθμούς.
- Για παράδειγμα ο πληθυσμός της κωμόπολης του Cambridge αναπτυσσόταν το διάστημα 1086 – 1279 με μέσο ρυθμό ένα νέο νοικοκυριό το χρόνο.

Η Αστικοποίηση

- Η ανάπτυξη ήταν μεν βραδεία ήταν όμως και σταθερή.
- Στη διάρκεια των 1000 χρόνων του Μεσαίωνα, γεννήθηκαν σχεδόν ισάριθμες πόλεις στην Ευρώπη, δίνοντας ένα καθοριστικό ερέθισμα για την εμπορευματοποίηση και την εισαγωγή του χρήματος στην κοινωνική ζωή.

Η Αστικοποίηση

- Κάθε πόλη είχε τις δικές της τοπικές αγορές, τις δικές της πύλες εισόδου και συχνά το δικό της νομισματοκοπείο. Τα δικά της καταστήματα, και τον δικό της ιδιαίτερο τρόπο ζωής στην πόλη.
- Η βραδεία και αυθόρμητη ανάπτυξη αστικών τρόπων ζωής υπήρξε καθοριστική για την επικράτηση του πνεύματος εμπορίας στην οικονομική ζωή της Ευρώπης.

Η Αστικοποίηση

- Η ευρύτερη κυκλοφορία του χρήματος, οι αυτοδιοικούμενες πόλεις και η ανάπτυξη του εμπορίου, η οικονομική καταστροφή πολλών φεουδαρχών λόγω των σταυροφοριών καθώς και ο μαύρος θάνατος που σκότωσε εκατομμύρια ανθρώπων συνέβαλαν στην κατάρρευση του φεουδαρχικού συστήματος στην δυτική Ευρώπη και στην ανάπτυξη της αστικής κοινωνίας και ενός πρώιμου καπιταλιστικού συστήματος.

Οι Σταυροφορίες

Οι Σταυροφορίες

- Οι Σταυροφορίες ήταν μια σειρά στρατιωτικών εκστρατειών που οργανώθηκαν από τις χριστιανικές δυνάμεις με σκοπό να ανακτήσουν την Ιερουσαλήμ και τους Αγίους Τόπους από τον έλεγχο των μουσουλμάνων.
- Αναφέρονται επισήμως οκτώ Σταυροφορίες μεταξύ του 1095 και του 1270 και πολλές ανεπίσημες.

Οι Σταυροφορίες

- Κάθε εκστρατεία συνάντησε επιτυχίες και αποτυχίες, αλλά, τελικά, ο βασικός στόχος, να παραμείνουν η Ιερουσαλήμ και οι Άγιοι Τόποι στα χέρια των Χριστιανών, απέτυχε.
- Ωστόσο, η απήχηση του σταυροφορικού ιδεώδους συνεχίστηκε μέχρι τον 16^ο αιώνα μ.Χ.

Οι Σταυροφορίες

- Το γιατί έγιναν οι Σταυροφορίες είναι ένα σύνθετο ερώτημα με πολλές απαντήσεις. Όπως σημειώνει ο ιστορικός Τζ. Ράιλι-Σμιθ
- Υπολογίζεται ότι 90.000 άνδρες, γυναίκες και παιδιά όλων των τάξεων πείστηκαν από πολιτικούς και θρησκευτικούς ηγέτες να συμμετάσχουν στην Πρώτη Σταυροφορία (1095 – 1102 μ.Χ.)

Οι Σταυροφορίες

- Οι γενικοί λόγοι για τους οποίους προωθήθηκε και εφαρμόστηκε το σταυροφορικό ιδεώδες μπορούν να συνοψιστούν, για τους βασικούς ηγέτες και τις κοινωνικές ομάδες, ως εξής:
  - **Ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας** - να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη και να νικήσει ένα απειλητικό αντίπαλο κράτος.
  - **Ο Πάπας** - να ενισχύσει τον παπισμό στην Ιταλία και να επιτύχει την ανάδειξη του ως επικεφαλής της χριστιανικής εκκλησίας.

Οι Σταυροφορίες

- **Έμποροι** - να μονοπωλήσουν σημαντικά εμπορικά κέντρα που βρίσκονται εκείνη τη στιγμή υπό μουσουλμανικό έλεγχο και να κερδίσουν χρήματα στέλνοντας σταυροφόρους στη Μέση Ανατολή.
- **Ιππότες** - να υπερασπιστούν τον Χριστιανισμό (τους πιστούς και τους ιερούς τους τόπους), ακολουθώντας τις αρχές του ιπποτισμού και αποκτώντας υλικό πλούτο σε αυτή τη ζωή και την θεϊκή εύνοια για την επόμενη.

Οι Σταυροφορίες

- Οι σταυροφορίες συνέβαλαν στο να έρθουν ξαφνικά σε επαφή δύο εντυπωσιακά διαφορετικά κόσμοι.
- Ο ένας κόσμος ήταν η στάσιμη ακόμα κοινωνία του ευρωπαϊκού φεουδαρχισμού, που διακρινόταν από τη νωθρότητα της υπαίθρου, την αποστροφή της για το εμπόριο και τις απλοϊκές της αντιλήψεις για την επιχειρηματικότητα.
- Ο άλλος κόσμος ήταν η λαμπερή κοινωνία του Βυζαντίου και της Βενετίας με την αστική τους ζωντάνια και τη χωρίς ενδοιασμούς απόλαυση που αντλούσαν από τα πλούτη και τις ανεπτυγμένες επιχειρησιακές δραστηριότητες.

Οι Σταυροφορίες

- Για πολλούς, οι σταυροφορίες ήταν οικονομικά ολέθριες.
- Ιππότες που είχαν λιώσει τα ασημένια σερβίτσια τους για να λάβουν μέρος στις σταυροφορίες επέστρεψαν απένταροι στα κατεστραμμένα αρχοντικά τους.

Οι Σταυροφορίες

- Για άλλους, όμως οι σταυροφορίες υπήρξαν οικονομικά επωφελείς.
- Για παράδειγμα το 1101, όταν οι Γενοβέζοι επιτέθηκαν στη Καισαρεία, ένα θαλάσσιο λιμάνι στην Παλαιστίνη, 8000 στρατιώτες και ναύτες αμείφθηκαν με 48 περίπου στολίδια και δύο λίβρες πιπέρι έκαστος. Έτσι 8000 νέοι μικροκαπιταλιστές είχαν γεννηθεί.
- Το 1204, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, κάθε ιππότης εισέπραξε 20 μάρκα σε ασήμι ως μερτικό.
- Ακόμα και οι υπηρέτες και οι τοξότες έλαβαν λίγα μάρκα ο καθένας.

Οι Σταυροφορίες

- Οι σταυροφορίες υπήρξαν μια καθοριστική εμπειρία για την εξέλιξη της Ευρώπης.
- Η παλαιά βάση του πλούτου που ήταν η γαιοκτησία ήρθε σε επαφή με τη νέα πολύ ισχυρότερη βάση τη χρηματική.
- Οι παραδοσιακές αντιλήψεις για την ίδια τη ζωή ανατράπηκαν βίαια, μόλις έγινε η επαφή με έναν κόσμο όχι μόνο πλουσιότερο, αλλά και ευτυχέστερο και πιο δυναμικό.

Οι Σταυροφορίες

- Ταρακουνώντας μια στάσιμη κοινωνία και βγάζοντας την από το λήθαργο, οι σταυροφορίες ήταν ένα γεγονός που έπαιξε τεράστιο ρόλο στην επιτάχυνση της οικονομικής μεταμόρφωσης της Ευρώπης.

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Η ενοποίηση των κερματισμένων αγορών της Ευρώπης ήταν μια διαδικασία στον ίδιο βαθμό πολιτική όσο και οικονομική
- Ήταν το αποτέλεσμα μιας σταδιακής συγκέντρωσης της εξουσίας, που μεταμόρφωσε τον κατακερματισμένο πολιτικό χάρτη της Ευρώπης του 10^{ου} αιώνα στον σχετικά σύγχρονο χάρτη του 16^{ου} αιώνα

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά του Μεσαίωνα και συνάμα ένα από τα μεγαλύτερα και πιο υψηλά εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη ήταν ο κατακερματισμός της εξουσίας.
- Σε ένα ταξίδι 100 μιλίων (161km) ο πλανόδιος έμπορος διέσχιζε πάνω από δέκα διαφορετικές επικράτειες, κάθε μία με τους δικούς της νόμους, κανόνες, νομίσματα και μονάδες μέτρησης του μήκους και του βάρους.
- Μόνο στην περιοχή γύρω από το Baden, υπήρχαν περίπου 112 διαφορετικά μέτρα μήκους, 65 διαφορετικά μέτρα όγκου στερεών, 123 μέτρα μέτρησης υγρών και 63 ειδικά μέτρα για οινοπνευματώδη.

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Σε κάθε σύνορο υπήρχε και ένας σταθμός διοδίων. Προς το τέλος του 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα λέγεται ότι υπήρχαν πάνω από 30 σταθμοί διοδίων κατά μήκος του ποταμού Vezere και τουλάχιστον 35 κατά μήκος του Elva.
- Κατά μήκος του Rhine έναν αιώνα αργότερα υπήρχαν πάνω από 60 σταθμοί διοδίων, οι οποίοι ανήκαν κατά κύριο λόγο σε τοπικούς εκκλησιαστικούς άρχοντες.

Διόδια στον Ρήνο
Κατασκευή: 1174

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

Απεικόνιση του 15^{ου} αιώνα μιας πληρωμής διοδίων για την διέλευση μιας γέφυρας.

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Το φαινόμενο αυτό δεν υπήρχε μόνο στη Γερμανία.
- Για την ακρίβεια, από τις ευρωπαϊκές χώρες μόνο η Αγγλία απολάμβανε μια ενιαία αγορά στο μέσο και στον ύστερο Μεσαίωνα.
- Αυτός ήταν και ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που συνέβαλαν στην εδραίωση της Αγγλίας ως της πρώτης πραγματικά μεγάλης ευρωπαϊκής δύναμης.

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Η ανάδειξη διοικητικών συγκεντρωτικών κυβερνήσεων ήταν αποτέλεσμα της συμμαχίας των μοναρχιών και της αστικής τάξης.
- Η κεντρική κυβέρνηση εκτός του ότι συνοδεύτηκε από ένα κοινό νόμισμα, έδωσε και άμεσο ερέθισμα, στην ανάπτυξη του εμπορίου και της βιομηχανίας.

Η Εδραίωση της Εθνικής Εξουσίας

- Η εδραίωση της εθνικής εξουσίας ευνόησε και άλλους τομείς. Έπρεπε να ναυπηγηθούν πλοία, να εξοπλιστούν οι στρατιώτες και να βρεθούν χρήματα για την αμοιβή αυτών των νέων «εθνικών» στρατών που σε μεγάλο βαθμό αποτελούνταν από μισθοφόρους.
- Όλα αυτά επιτάχυναν τα γρανάζια της κυκλοφορίας του νομίσματος.

Οι Εξερευνήσεις

- Μια πλευρά της πολιτικής αλλαγής που έφερε την επανάσταση στην Ευρώπη ήταν η ενθάρρυνση των αναζητήσεων και εξερευνήσεων ξένων εδαφών.
- Τον 13^ο αιώνα οι αδελφοί Ρολο, έμποροι χωρίς προστάτη, έκαναν τολμηρά ταξίδια αναζητώντας μια σύντομη οδό για τα φημισμένα πλούτη της Ινδίας.

Οι Εξερευνήσεις

- Ο Columbus, ο Vasco de Gama, ο Gabral και ο Magellan έκαναν τα περίφημα ταξίδια τους που άλλαξαν τον κόσμο, όχι με δική τους πρωτοβουλία ως ανεξάρτητοι έμποροι, αλλά ως τυχοδιώκτες επικεφαλής στόλων που είχαν ναυπηγηθεί και εξοπλιστεί με βασιλικό χρήμα, έφεραν τη βασιλική σφραγίδα έγκρισης και είχαν ως στόχο να φέρουν πλούτη στα βασιλικά ταμεία.

Οι Εξερευνήσεις

Οι Εξερευνήσεις

- Οι οικονομικές συνέπειες αυτών των εκπληκτικών περιπετειών είναι ανυπολόγιστες.
  - Εξασφάλισαν μια ζωτικής σημασίας σταθερή εισροή πολύτιμων μετάλλων στην Ευρώπη.
  - Ο χρυσός και το ασήμι που προερχόταν από το Μεξικό και το Περού, έφτανε σταδιακά και στις άλλες χώρες, καθώς η Ισπανία πλήρωνε με χρυσά νομίσματα τα προϊόντα που αγόραζε από το εξωτερικό.

Οι Εξερευνήσεις

- Από το 1520 έως το 1650 οι τιμές διπλασιάστηκαν και τετραπλασιάστηκαν, δίνοντας κίνητρο και ασκώντας πίεση στη βιομηχανία.
- Ένα τεράστιο κύμα κερδοσκοπίας και εμπορίου τέθηκε σε κίνηση.
- Η ίδρυση αποικιών και η επακόλουθη ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων με τον Νέο Κόσμο έδωσαν τεράστια ώθηση στην Ευρώπη, που μετατράπηκε σε ανθηρή εμπορική κοινωνία.

Η Αλλαγή του Θρησκευτικού Κλίματος

- Ένα μεγάλο κύμα αλλαγών εμφανίστηκε με την αργή αποδυνάμωση του θρησκευτικού αισθήματος κάτω από την επίδραση των ανήσυχων, ερευνητικών ανθρωπιστικών απόψεων της ιταλικής Αναγέννησης.
- Καθώς η ζωή πάνω στη γη αποκτούσε μεγαλύτερη αξία, το ίδιο συνέβαινε και με την ιδέα των υλικών αγαθών και των καθημερινών ανέσεων.

Η Αλλαγή του Θρησκευτικού Κλίματος

- Πίσω από την αλλαγή της θρησκευτικής ανοχής βρισκόταν η άνοδος του Προτεσταντισμού
- Η Εκκλησία της Ρώμης αντιμετώπιζε πάντοτε τους εμπόρους με καχυποψία και δεν είχε διστάσει να αποκαλέσει την τοκογλυφία αμάρτημα.
- Τώρα όμως που οι έμποροι ανέβαιναν καθημερινά στην κοινωνική ιεραρχία και που ήταν πλέον ένα αναπόσπαστο κομμάτι ενός καινούργιου κόσμου, κάποια επανεκτίμηση για τον ρόλο τους ήταν απαραίτητη.

Η Αλλαγή του Θρησκευτικού Κλίματος

- Οι ηγέτες των Προτεσταντών, αντί να εξυμνούν τη φτώχεια και την πνευματική περισυλλογή ως πράγματα ξέχωρα από τα εγκόσμια, δίδασκαν ότι ήταν ιερό καθήκον να αξιοποιεί κανείς τα θεόσταλτα ταλέντα του στην καθημερινή του δραστηριότητα.
- Η απληστία μετατράπηκε σε αποδεκτή αρετή, όχι άμεσα για την προσωπική ευχαρίστηση κάποιου, αλλά προς μεγαλύτερη δόξα του Θεού.

Η Αφύπνιση της Επιστημονικής Περιέργειας

- Ίσως η πιο σημαντική απ' όλες τις αλλαγές ως προς την ευρύτητα της επίδραση ήταν η αφύπνιση της επιστημονικής περιέργειας.
- Η προ καπιταλιστική εποχή έγινε μάρτυρας της γέννησης του τυπογραφικού πιεστηρίου, της χαρτοποιίας, του ανεμόμυλου, του μηχανικού ρολογιού, της χαρτογράφησης και πολλών άλλων εφευρέσεων.
- **Εδραιώθηκε η έννοια της εφεύρεσης αυτή καθαυτή.** Ο πειραματισμός και η καινοτομία για πρώτη φορά αντιμετωπιζόταν με βλέμμα φιλικό.

Συμπεράσματα

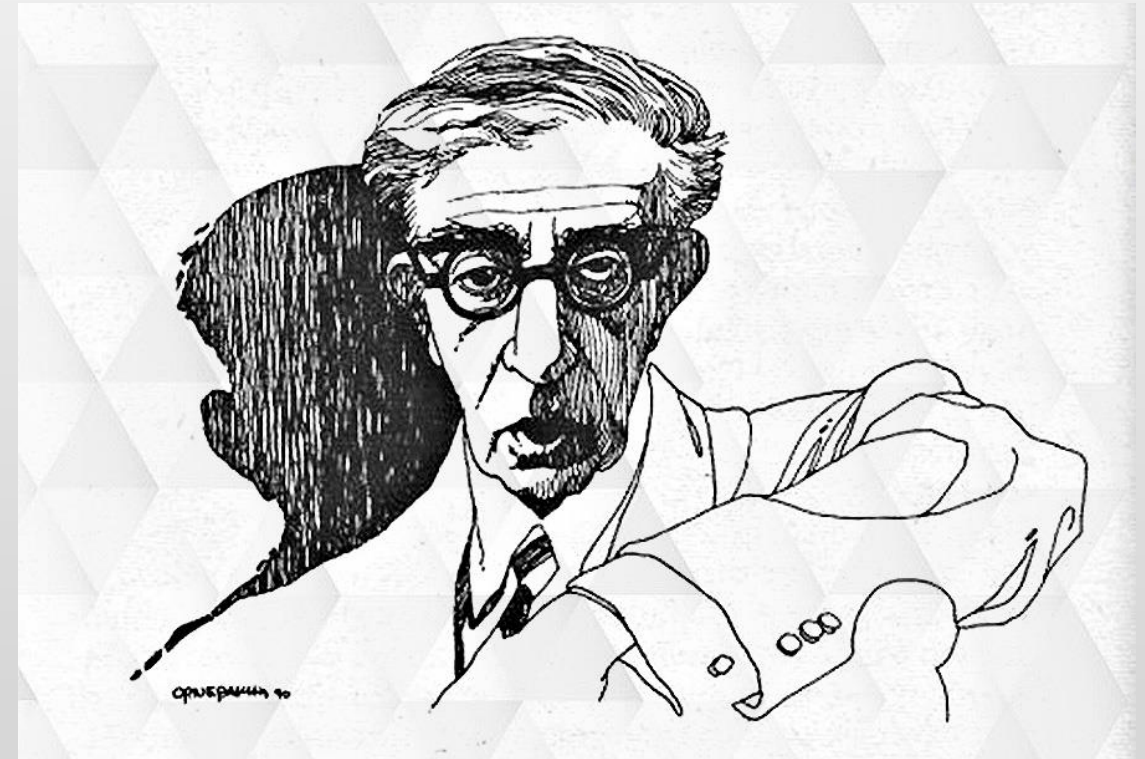
- Κανένας από όλους του τομείς που αναφέρθηκαν, δεν θα μπορούσε από μόνος του να φέρει τα πάνω κάτω σε μια κοινωνία.
- Η ιστορία δεν παίρνει απότομες στροφές, κι όλη αυτή η τεράστια αναταραχή πήρε πολύ χρόνο.
- Στοιχεία από το νέο τρόπο ζωής με το σύστημα της αγοράς ξεπηδούσαν πλάι πλάι με τους παλιότερους παραδοσιακούς τρόπους.
- Απομεινάρια από παλιότερες εποχές διατηρήθηκαν για αρκετό καιρό μετά την επικράτηση του συστήματος της αγοράς ως κυρίαρχου τρόπου οικονομικής οργάνωσης.

Συμπεράσματα

- Η κοινωνία που ανησυχούσε για τις «δίκαιες» τιμές κι αγωνιζόταν για το προνόμιο καθενός να μπορεί να ακολουθεί τα βήματα των προγόνων του το 1700 βρισκόταν σε παρακμή.
- Στη θέση της η κοινωνία άρχιζε να υιοθετεί ένα νέο σύνολο αποφθεγμάτων. Μερικά από αυτά είναι τα εξής:
  - **Κάθε άνθρωπος είναι από τη φύση του επιρρεπής στην κερδοσκοπία.**
  - **Κανένας νόμος δεν υπερισχύει του κέρδους.**
  - **Το κέρδος είναι ο πυρήνας του κύκλου του εμπορίου.**

Κωνσταντίνος Καβάφης «Προ της Ιερουσαλήμ» (Ποίηση)

- Στις 7 Ιουνίου 1099, αρχίζει η πολιορκία της Ιερουσαλήμ από τους Σταυροφόρους.
- Ένα ποίημα που έχει κάδρο εκείνη τη μέρα και αποτυπώνει τις προθέσεις των κατακτητών είναι το "Προ της Ιερουσαλήμ" του Κωνσταντίνου Καβάφη.

Κωνσταντίνος Καβάφης «Προ της Ιερουσαλήμ» (Ποίηση)

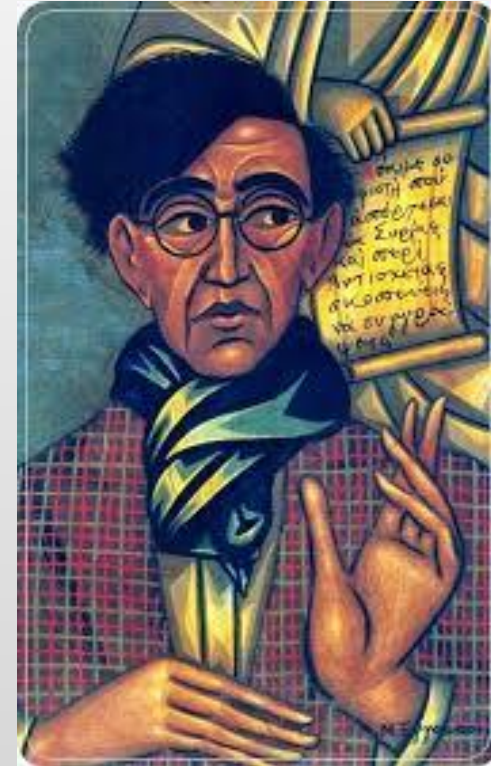
Έφθασαν τώρα προ της Ιερουσαλήμ
Πάθη, πλεονεξία, και φιλοδοξία,
και η ιπποτική υπερηφάνεια
εκ των ψυχών αυτών απεδιώχθησαν.

Έφθασαν τώρα προ της Ιερουσαλήμ
Εν τη εκστάσει των και εν τη κατανύξει εξέχασαν τας έριδας
με τους Γραικούς,
εξέχασαν το μίσος των διά τους Τούρκους.

Κωνσταντίνος Καβάφης «Προ της Ιερουσαλήμ»

Έφθασαν τώρα προ της Ιερουσαλήμ
Κι οι Σταυροφόροι οι ακαταμάχητοι,
οι άλλοτε απτόητοι και τολμηροί,
είναι δειλοί και νευρικοί, δεν ημπορούν
να προχωρήσουν, τρέμουν ως μικρά
παιδιά
και ως μικρά παιδιά κλαίουν, κλαίουν όλοι,
τα τείχη βλέποντες της Ιερουσαλήμ

**Κωνσταντίνος Καβάφης
1863 – 1933**

Ερωτήσεις

1. Ποιο είναι ένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος; Ποιο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης εμποδίζει τη συνεργασία;
2. Πόσους και ποιους τρόπους έχει βρει ο άνθρωπος στο πρόβλημα της επιβίωσης;
3. Πώς εξασφαλίζεται το πρόβλημα της επιβίωσης με την παράδοση;
4. Πώς εξασφαλίζεται το πρόβλημα της επιβίωσης με τον αυταρχισμό;
5. Τι είναι το σύστημα της αγοράς;

Ερωτήσεις

6. Τι θέση είχαν οι πλανόδιοι έμποροι στην κοινωνία;
7. Σε ποιους τομείς διακρίνονταν οι πλανόδιοι έμποροι;
8. Πότε συναντάμε στην Ευρώπη για πρώτη φορά τον πλανόδιο έμπορο;
9. Ποια ήταν τα επιτεύγματα των πλανόδιων εμπόρων, τα οποία συνέβαλλαν στη δημιουργία της οικονομίας της αγοράς;
10. Με ποιο τρόπο οι έμποροι συνέβαλλαν στην δημιουργία μικρών πόλεων;

Ερωτήσεις

11. Με ποιους τρόπους οι εμπορικές συνοικίες συνέβαλλαν στην δημιουργία μιας νέας κοινωνικής και οικονομικής τάξης πραγμάτων στο εσωτερικό των πόλεων;
12. Πώς χαρακτηρίζονται οι ρυθμοί ανάπτυξη της αστικοποίησης;
13. Ποιοι λόγοι συνέβαλαν στην κατάρρευση του φεουδαρχικού συστήματος στην δυτική Ευρώπη και στην ανάπτυξη της αστικής κοινωνίας και ενός πρώιμου καπιταλιστικού συστήματος.
14. Τι ήταν οι σταυροφορίες;
15. Να αναφέρετε συνοπτικά τους λόγους για τους οποίους προωθήθηκε και εφαρμόστηκε το σταυροφορικό ιδεώδες.

Ερωτήσεις

16. Ποιοι κόσμοι ήρθαν σε επαφή με αφορμή τις σταυροφορίες;
17. Τι οικονομικό αντίκτυπο είχαν για διάφορες μερίδες ανθρώπων οι σταυροφορίες;
18. Οι σταυροφορίες υπήρξαν μια καθοριστική εμπειρία για την εξέλιξη της Ευρώπης; Αιτιολογείστε.
19. Να αναφέρετε κάποια από τα προβλήματα που λύθηκαν με την εδραίωση της εθνικής εξουσίας.
20. Ποια ήταν η πρώτη μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη; Ποιος ο κύριος λόγος της εδραίωσης της;

Ερωτήσεις

21. Ποιες ήταν οι οικονομικές συνέπειες των εξερευνήσεων;
22. Ποια η διαφορά μεταξύ της εκκλησίας της Ρώμης και των Προτεσταντών σχετικά με την αντιμετώπιση τους κέρδους και του εμπορίου;
23. Ποια είναι τα πιστεύω της νέας κοινωνίας του 1700 στην Ευρώπη;

Βιβλιογραφία

- **Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου, Heilbroner Robert L. , 1η έκδοση, 2000, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ**
- **Η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης, Backhouse Robert E., 1η έκδοση, 2009, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ**
- **Η γένεση της οικονομικής κοινωνίας, Heilbroner Robert L.,Mildberg William, 1η έκδοση, 2010, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ**
- **Δ. Δασκαλόπουλος, Βιβλιογραφία Κ. Π. Καβάφη 1886-2000. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2003**